

УДК 378.091.3:004.8:364

Наталія МИРОНЧУК
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ЕТИЧНІ ВИКЛИКИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Сучасний етап розвитку освіти та соціальної роботи характеризується активною цифровою трансформацією та інтеграцією технологій штучного

інтелекту (ШІ) у різні сфери професійної діяльності. Інструменти ШІ дедалі частіше використовуються в освітньому процесі, дослідницькій діяльності, аналітичній роботі та консультативній практиці фахівців соціальної сфери. Поширення таких технологій супроводжується появою низки етичних викликів, що пов'язані з дотриманням принципів академічної доброчесності, відповідального використання інформації, захисту конфіденційності клієнтів та збереження професійної автономії фахівця. У цьому зв'язку важливим завданням професійної підготовки є формування у майбутніх фахівців соціальної сфери культури використання цифрових технологій, що пов'язане не лише з завсоєнням професійних знань і практичних умінь, але й виробленням системи етичних цінностей, які визначають відповідальне ставлення до професійної діяльності.

Я. Сікора, Н. Марчук, В. Нестеров [6], аналізуючи роль штучного інтелекту в індивідуалізації навчання у вищій школі, надають низку корисних інноваційних технологій на основі штучного інтелекту, зокрема, системи адаптивного навчання, віртуальні асистенти; визначають напрями використання штучного інтелекту в освітній та дослідницькій діяльності – оцінювання, тьюторинг, прогнозування статусу навчання, управління навчанням, асистування. Водночас дослідники наголошують на можливих ризиках упровадження таких технологій в освітнє середовище, пов'язаних, зокрема, з конфіденційністю даних, етичними стандартами, потребою ефективного навчання викладачів.

І. Дятлова, О. Патлайчук, О. Ступак, Р. Семенюк та ін. [2; 4; 5; 6] до етичних дилем використання штучного інтелекту відносять: упередженість алгоритмів, порушення приватності та безпеки даних, питання автономності ШІ та його вплив на концепцію моральної відповідальності (особливо в контексті військових технологій, автоматизованого правосуддя, медичних рішень, де помилка може призвести до втрати людського життя), послаблення здатності самостійно мислити, етичні аспекти автоматизації праці, об'єктивності оцінювання знань та ін.

У праці [4] йдеться про потребу розвитку технологічної грамотності суб'єктів освітньої діяльності, критичного осмислення, довіри і відповідального ставлення до використання інструментів штучного інтелекту в процесі навчання. Висновок зроблено на підставі аналізу результатів практичної діяльності студентів, у процесі якого виявлено низку типових помилок у дослідницьких роботах: фальсифікованість джерел, некоректність їх бібліографічного опису, спотворення інформації та ін.

Недоброчесне використання результатів, згенерованих штучним інтелектом, є одним із видів порушень академічної доброчесності (ст. 18, 29 Закону України «Про академічну доброчесність») [1; 3]. Такими, зокрема, є оприлюднення текстів, даних, зображень, рисунків (моделей, схем тощо), таблиць, інших результатів, згенерованих з використанням ШІ без зазначення про це. Про такий факт автор обов'язково мусить повідомити, зазначивши методику генерування та/або надавши посилання на відповідну комп'ютерну програму або її опис відповідно до вимог оформлення/оприлюднення відповідних академічних творів (ст. 8 ЗУ «Про академічну доброчесність»).

Виходячи з цих викликів, дослідники здійснюють пошук/розробку обґрунтованих алгоритмів з метою запобігти зростанню недоброчесних практик, дискримінації, зниженню якості освітньої діяльності й гарантувати етичність, довіру, надійність освітньої та професійної взаємодії.

Важливим є усвідомлене користування штучним інтелектом, що нині є однією з першорядних задач підвищення рівня цифрової грамотності населення. У цьому зв'язку основними завданнями роботи з майбутніми працівниками соціальної сфери варто визначити: дотримання принципів академічної доброчесності та норм етичної поведінки; формування в здобувачів освіти культури етичної взаємодії зі штучним інтелектом як здатності використовувати технології ШІ відповідально, критично, доброчесно; навчання здобувачів освіти використовувати перевірену інформацію, дотримуватися конфіденційності під час аналізу соціальних кейсів; вчити використовувати наукові бази (Google Scholar, ResearchGate, бібліотеки наукових установ та

закладів вищої освіти) для пошуку та роботи з джерелами. У сфері соціальної роботи вагоме значення має питання етичної відповідальності під час роботи з даними клієнтів як чутливої інформації.

Окреслимо деякі педагогічні умови відповідального використання штучного інтелекту в навчальній та професійній діяльності фахівців соціальної сфери: формування культури роботи з цифровими технологіями; розвиток критичного мислення щодо інформації, отриманої з допомогою цифрових інструментів; розвиток аналітичних умінь як інструмента дослідницької культури майбутнього фахівця; застосування штучного інтелекту як допоміжного інструменту; використання практикоорієнтованих методів навчання (аналіз соціальних кейсів, моделювання ситуацій соціального консультування, виконання проєктних і дослідницьких завдань).

Таким чином, інтеграція технологій штучного інтелекту в процес професійної підготовки фахівців соціальної сфери відкриває нові можливості для вдосконалення освітнього процесу, розвитку аналітичних і дослідницьких компетентностей здобувачів освіти. Водночас ефективність використання таких технологій визначається рівнем сформованості культури етичної взаємодії з цифровими інструментами. У цьому контексті важливим завданням сучасної вищої освіти є формування у майбутніх фахівців здатності до відповідального, критичного та етично виваженого використання технологій штучного інтелекту в навчальній/професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Дубасенюк О., Мирончук Н. *Методологія педагогічних досліджень та академічна доброчесність в освітній галузі: навч.-метод. посібн.* 2-ге вид, перер. і доп. Житомир, 2025. 244 с.

2. Дятлова І., Патлайчук О., Ступак О. Етичні виклики та перспективи філософії штучного інтелекту у XXI столітті. *Грані.* 2025. №28 (2). С. 66-71. Режим доступу: <https://doi.org/10.15421/172540>

3. Закон України «Про академічну доброчесність». 2025. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20?find=1&text=%D1%88%D1%82%D1%83%D1%87%D0%BD#Text>

4. Мирончук Н. Етичні основи використання штучного інтелекту в освітній діяльності. *Особистісно-професійна підготовка фахівців у контексті інтеграції України в європейський освітній простір*: матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Вінниця, 14 листопада 2025 р. Вінниця: Твори, 2025. С. 123-126.

5. Семенюк Р. А. Етичні питання та ризики використання ШІ в освітньому процесі. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 37. С. 1135–1141. DOI: 10.52058/2786-6300-2025-7(37)-1135-1141.

6. Сікора Я., Марчук Н., Нестеров В. Технології майбутнього: роль штучного інтелекту у персоналізованому навчанні. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 29. С. 526-537.